

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Populizem in temeljne pravice – primestna in podeželska območja**(mnenje na lastno pobudo)**

(2020/C 97/07)

Poročevalka: **Karolina DRESZER-SMALEC**Soporočevalec: **Jukka AHTELA**

Sklep plenarne skupščine	20. 2. 2019
Pravna podlaga	člen 32(2) poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	27. 11. 2019
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	11. 12. 2019
Plenarno zasedanje št.	548
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	145/3/6

1. Sklepi in priporočila

1.1 Populistične stranke so se na evropskih volitvah leta 2019 močno okrepile. Populizem ogroža stabilnost političnih institucij, povzroča še večjo razdrobljenost in polarizacijo skupnosti ter ustvarja vse bolj tvegano okolje za naložbene odločitve podjetij.

1.2 Uspeh populističnih gibanj in strank ima številne in različne vzroke. Populizem v najbolj splošnem smislu napajajo procesi globalizacije, ki vplivajo na vse vrste razvitih držav, podrobneje pa ga je mogoče razložiti z dejavnikoma kulture in identitete ter s socialno-ekonomskim razvojem. Populizem je najbolj prisoten v „krajih, ki nikogar ne zanimajo“⁽¹⁾, pa naj bodo na obrobju ali v samem središču Evropske unije.

1.3 Jasno je treba razlikovati med strahovi, skrbmi in jezo, zaradi katerih se ljudje obračajo k populističnim strankam, ter političnimi trgovci, ki skušajo te strahove namenoma izkoristiti za politične koristi. Nezadovoljstvo državljanov pogosto temelji na racionalni podlagi in ga je treba jemati resno, za razliko od retorike populističnih voditeljev, ki skušajo to nezadovoljstvo izkoristiti sebi v prid.

1.4 V t. i. geografiji nezadovoljstva se prepletata delitev EU na *sever in jug* ter *vzhod in zahod* in delitev na *središče in obrobje* znotraj vsake države članice. Nezadovoljstvo temelji na različnih stiskah, ki so odvisne od lokacije. Če želimo, da bodo strategije za boj proti populizmu uspešne, je treba upoštevati te zapletene dejavnike. EESO meni, da je za obravnavo temeljnih vzrokov populizma ključno vzpostavljanje zavezništev med lokalnimi oblastmi, organizacijami civilne družbe, socialnimi partnerji in drugimi akterji, npr. lokalnimi voditelji in družbenimi gibanji.

1.5 Manj kot imajo ljudje koristi od uspešnosti v središčih rasti v svoji državi, bolj negativen odnos imajo do vladajočih elit, strankarskega sistema in postmodernega načina življenja. K tem skupinam pogosto uvrščajo tudi aktiviste civilne družbe, zato imajo do njih še bolj negativen odnos.

⁽¹⁾ Andrés Rodríguez-Pose, 2018, *The revenge of the places that don't matter* (Maščevanje krajev, ki nikogar ne zanimajo (in kaj storiti v zvezi s tem)), str. 32 (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

1.6 Razmere se za civilno družbo zaostrijo zlasti, če populist pridejo na oblast, kjer lahko izrazito vplivajo na vladne programe, pri tem pa vse bolj prehajajo v avtoritarizem. V takih primerih so organizacije civilne družbe močno ogrožene, saj je za njihove dejavnosti na voljo vse manj prostora, njihovi člani pa so deležni tudi osebnih groženj in preganjanja.

1.7 EESO meni, da bi se bilo treba na to odzvati s krepitvijo državljske vzgoje o načelih demokracije, temeljnih pravicah in pravni državi. Izpostavlja tudi priporočilo iz mnenja *Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji* ^(?), da bi morale države članice spodbujati vključevanje teh tem v šolske in visokošolske učne načrte, Evropska komisija pa bi morala predlagati ambiciozno zasnovano strategijo za komuniciranje, izobraževanje in ozaveščanje javnosti o temeljnih pravicah, pravni državi in demokraciji ter o vlogi neodvisnih medijev.

1.8 Prebivalci si želijo ambiciozne in učinkovite politične vizije, zato EESO meni, da bi morala Evropska unija ponuditi vizijo zelenega prihodnjega razvoja ter obuditi ključna načela, ki so imela glavno vlogo v evropskem projektu, kot sta partnerstvo in subsidiarnost.

1.9 EESO podpira resolucijo Evropskega parlamenta o obravnavanju posebnih potreb podeželskih, gorskih in oddaljenih območij (2018/2720(RSP)) ^(?), v kateri ta poziva, da je treba spodbujati „družbenogospodarski razvoj, gospodarsko rast in diverzifikacijo, družbeno blagostanje, varstvo narave in sodelovanje ter medsebojno povezovanje z mestnimi območji, da bi spodbudili kohezijo in preprečili nevarnost ozemeljske razdrobljenosti“. Odbor se tako skupaj z Evropskim parlamentom zavzema za oblikovanje pakta za pametne vasi, ki bi vključeval vse ravni upravljanja v skladu z načelom subsidiarnosti.

1.10 Ponovno poudarja svoje priporočilo iz mnenja *Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo* ^(*) za „uvvedbo pregleda stanja na področju demokracije, ki bi [...] odražal okvirne pogoje za dejavnost civilne družbe in zagotovil specifična priporočila za reforme“.

1.11 Oblasti bi morale politike obravnavati z vidika človekovih pravic ^(?); zlasti politike gospodarskih reform bi morale temeljiti na sistematičnih ocenah učinka na človekove pravice ⁽⁶⁾. To bi moral biti osnovni pogoj za argumentirane in vključujoče nacionalne razprave o prilagajanju političnih odločitev, pa tudi za nemoteno izvajanje reform.

1.12 EESO poziva, naj se več pozornosti nameni novim gospodarskim dejavnostim na podeželskih območjih, od katerih številne temeljijo na načelih vzajemnosti in oskrbe. Poleg tega spodbuja ukrepe za boljšo podporo in povezovanje takih pobud, da bi se iz izolirane in eksperimentalne faze razvile v emancipacijska politična in socialna zaveznitva.

1.13 EESO poziva EU in države članice, naj okrepijo infrastrukturo na podnacionalni ravni, saj je očitno, da je med vzroki za populistične proteste v Evropi tudi ukinjanje povezav javnega prevoza, šol in zdravstvenih storitev.

1.14 Institucije EU bi morale dodatno okrepiti zmogljivosti evropskih, nacionalnih in lokalnih organizacij civilne družbe ter jim zagotoviti vire, s katerimi bi lahko izboljšale obseg in kakovost svojih ukrepov. Te organizacije imajo pomembno vlogo pri prepoznavanju potreb skupnosti in odzivanju nanje, poslabšanje stanja na področju pravne države, temeljnih pravic in demokracije pa jih še zlasti prizadene.

^(?) Mnenje EESO *Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji – Trenutno stanje in možni naslednji koraki* (UL C 282, 20.8.2019, str. 39).

^(?) Resolucija Evropskega parlamenta z dne 3. oktobra 2018 o obravnavanju posebnih potreb podeželskih, gorskih in oddaljenih območij (UL C 11, 13.1.2020 str. 15).

^(*) Mnenje EESO *Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo* (UL C 228 5.7.2019, str. 24).

^(?) OHCHR, *Principles and guidelines for a human rights approach to poverty reduction strategies* (Načela in smernice za upoštevanje človekovih pravic v strategijah za zmanjševanje revščine), <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/PovertyStrategiesen.pdf>.

⁽⁶⁾ OHCHR, *Guiding principles on human rights impact assessments of economic reforms* (Vodilna načela za oceno učinka gospodarskih reform na človekove pravice), 19. december 2018, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/443/52/PDF/G1844352.pdf>.

2. Splošne ugotovitve

2.1 Populistične stranke so se na evropskih volitvah leta 2019 močno okrepile. EESO je zato resno zaskrbljen in poziva k obsežnim pobudam za obravnavo tega stanja, začeti pa bi bilo treba s prizadevanji za boljše razumevanje temeljnih vzrokov zanj.

2.2 Meni, da bi bilo treba posebno pozornost nameniti položaju organizacij civilne družbe, ki jih poslabšanje stanja na področju pravne države, temeljnih pravic in demokracije še zlasti prizadene. V številnih državah se prostor za dejavnosti organizacij civilne družbe krči, nadaljnji vzpon populizma pa najverjetneje pomeni tudi manjšo gospodarsko stabilnost ter manj učinkovito upravljanje in politike, kar negativno vpliva na naložbe.

2.3 EESO je že izrazil izredno zaskrbljenost zaradi „poslabšanja stanja človekovih pravic ter zaradi populističnih in avtoritarnih teženj, ki se širijo, in s tem povezanih tveganj za demokracijo in varstvo temeljnih pravic“⁽⁷⁾ ter pozval evropske institucije, naj „proaktivno in preventivno [pristopajo] k izvajanju svojih političnih dejavnost[i], s čimer bi lahko predvidele in preprečile probleme“.

2.4 EESO je v mnenju na lastno pobudo Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo⁽⁸⁾ poudaril, da ima civilna družba ključno vlogo „pri ohranjanju liberalne demokracije v Evropi“ in da lahko „[le] močna in raznolika civilna družba [...] brani demokracijo in svobodo ter Evropo štiti pred skušnjavo avtoritarnosti“.

2.5 Za popolno razumevanje pojava populizma je treba upoštevati več razsežnosti. Nekateri opazovalci vir populizma iščejo predvsem v kulturnih dejavnikih, drugi pa jih imajo sicer za pomembne, vendar menijo, da je glavni vzrok za vzpon populizma socialno-ekonomski, izvira pa iz zapletene narave procesa globalizacije.

2.6 Številne skrbi, iz katerih izhaja nezadovoljstvo ljudi, so razumne in zanje so potrebne politične rešitve. Take upravičene pomisleke je treba ločevati od poskusov nekaterih političnih trgovcev, da bi nezadovoljstvo izkoristili sebi v prid in ga z demagoškimi, a nerazumnimi predlogi uporabili za uspeh na volitvah.

2.7 Med najpomembnejšimi dejavniki dojemljivosti za populizem so starost (visoka), stopnja izobrazbe (nizka), relativno premoženje (majhno), brezposelnost (visoka) in vrsta zaposlitve (atipična, za določen čas). Ti socialno-ekonomski dejavniki prevladujejo predvsem na podeželskih območjih in zunaj velikih mest.

2.8 Izid referendumov o izstopu Združenega kraljestva iz EU, gibanje rumenih jopičev v Franciji ter uspeh stranke AfD v vzhodni Nemčiji, Lige v Italiji in stranke Zakon in pravičnost na Poljskem se v številnih pogledih razlikujejo, vendar imajo tudi skupne točke, saj kažejo na izrazito zmanjšanje zaupanja v institucije, politike in medije.

2.9 Manj kot imajo ljudje od uspešnosti v središčih rasti v svoji državi, bolj negativen odnos imajo do vladajočih elit, strankarskega sistema in postmodernega načina življenja. K tem skupinam pogosto uvrščajo tudi aktiviste civilne družbe, zato imajo do njih še bolj negativen odnos, kar ima velike posledice za delovanje organizacij civilne družbe.

3. Splošni in prostorski dejavniki, ki pojasnjujejo populizem

3.1 Vzpon populizma je mogoče pojasniti z dveh glavnih zornih kotov. Po eni razlagi je treba vzroke iskati v kulturnih dejavnikih, kot so oblikovanje identitete in spremembe dojemanja, ki so posledica razvojnih trendov v preteklih dveh do treh desetletjih, druga pa poudarja izstopajočo vlogo socialno-ekonomskih dejavnikov kot glavnih vzrokov za uspeh

⁽⁷⁾ Mnenje EESO *Evropski mehanizem za nadzor delovanja pravne države in spoštovanja temeljnih pravic* (UL C 34, 2.2.2017, str. 8).

⁽⁸⁾ Mnenje EESO *Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo* (UL C 228 5.7.2019, str. 24).

populizma. Obe razlagi sta pomembni, vendar je očitno, da so političnoekonomski dejavniki tehtnejši, ko gre za vlogo prostora in ozemlja ⁽⁹⁾.

3.2 Populizem je poseben izraz pojava, ki ga imenujemo nova doba, menjava obdobj ali epohalni prelom, njegove posledice pa v različni meri vplivajo na vse države, ne glede na regijo. Te spremembe lahko vplivajo na vse glavne razsežnosti družbenega reda, tako državo kot tudi trg in skupnost oziroma civilno družbo.

3.3 Populizem sprožijo procesi komodifikacije družbenih in političnih odnosov, običajno pa se najprej pojavi v okviru skupnosti. Prostovoljne skupnosti, kot so interesna združenja, družbena gibanja in druge organizacije civilne družbe, so vse slabše organizirane. Borijo se za obstanek in za to, da bi obdržale člane. Tudi dodeljene skupnosti, kot so družine, soseske in krajevne skupnosti, se spopadajo z razdrobljenostjo, upadom solidarnosti, odtujenostjo in razpadom.

3.4 V vse kompleksnejšem svetu lahko takšna družbena in politična razdrobljenost povzroča negotovost in tesnoba ter vodi k iskanju nedvoumnih odgovorov, ki jih tradicionalne skupnosti pogosto ne morejo več zagotoviti. Številni posamezniki vseh starosti in družbenih razredov iščejo nove oblike pripadnosti in varno identiteto, populistični politični trgovci pa so se izpopolnili v dajanju preprostih odgovorov, pogosto povezanih z nazadnjaško vizijo veličastne preteklosti, ki jo je treba obnoviti.

3.5 Ko se ti preprosti odgovori preoblikujejo v privlačne politične programe, začnejo vplivati na politiko in državo – področji, ki sta ju prav tako prizadela razdrobljenost strankarskega sistema in zmanjšanje zaupanja v strukture upravljanja.

3.6 Splošne vzroke, s katerimi je mogoče pojasniti populizem, dodatno krepi teritorialna razdrobljenost, ki vpliva na podeželska in primestna območja. Tamkajšnje prebivalstvo se počuti odrezano od gospodarskega razvoja in javne infrastrukture na področjih prometa, zdravstva, oskrbe starejših, izobraževanja in varnosti, kar vodi v splošno razširjenost protielitizma in predsodkov proti načinom življenja, ki veljajo za svetovljanske.

4. Globalizacija in gospodarska kriza

4.1 Globalizacija prinaša priložnosti in nevarnosti, slednje pa so zlasti izrazite na primestnih in podeželskih območjih. Zaradi njih se je zmanjšalo vlaganje v ta območja, pojavil pa se je tudi upravičen občutek negotovosti zaradi nevarnosti preseljevanja industrijske infrastrukture in delovnih mest v tujino. Obenem prebivalci zavračajo nepravilne davčne politike, ki jih pogosto nimajo za dovolj poštene. Tudi konkretni trgovinski sporazumi, kot je nedavni sporazum z Mercosurjem, v nekaterih državah članicah vzbujajo skrbi, saj številni v njih vidijo grožnjo za preživetje evropskih kmetov in evropskega modela družinske kmetije.

4.2 To t. i. politično ekonomijo populizma obravnava poročilo ⁽¹⁰⁾, pripravljeno za skupino Raznolikost Evrope v EESO. Iz njega je razvidno, da so višje stopnje razpoložljivega dohodka, zaposlenosti, odhodkov za socialne prejemke in BDP povezane z manjšim deležem glasov za populiste na regionalni ravni. Zmanjšanje razpoložljivega dohodka je povezano s povečanjem podpore populističnim strankam.

4.3 Spremembe na področju zaposlovanja v Evropi so na splošno pozitivne, vendar so v številnih državah članicah posebej pereč problem brezposelnost, atipične oblike zaposlitve ter socialna in ekonomska marginalizacija med mladimi. Državljeni, stari od 20 do 30 let, so morda prva generacija po rojstvu EU, ki bo v slabšem položaju kot prejšnja. Podatki Eurostata kažejo, da ima 44 % delavcev, starih od 19 do 24 let, pogodbo zgolj za določen čas, medtem ko v celotnem prebivalstvu ta delež znaša 14 %.

⁽⁹⁾ *Societies outside Metropolises: the role of civil society organisations in facing populism* (Družba zunaj velemest: vloga organizacij civilne družbe pri soočanju s populizmom), EESO, Bruselj, 2019: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-19-236-en-n.pdf>.

⁽¹⁰⁾ *Societies outside Metropolises: the role of civil society organisations in facing populism* (Družba zunaj velemest: vloga organizacij civilne družbe pri soočanju s populizmom), EESO, Bruselj, 2019: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-19-236-en-n.pdf>.

4.4 Podeželska, primestna in obrobna območja so na splošno bolj dovzetna za populizem, ki pod vprašaj postavlja prav dejavnike, na katerih temelji nedavna gospodarska rast: odprte trge, migracije, gospodarsko povezovanje in globalizacijo ⁽¹¹⁾.

4.5 Evropske države imajo pri strukturno nizki gospodarski rasti običajno manj prihodkov in več odhodkov. Pritisk na porabo izvira iz več dejavnikov, vključno s starajočim se prebivalstvom, bremenom dolgov in vse višjimi stroški javne varnosti, pritisk na prihodke pa iz dejavnikov, kot so političnoekonomske odločitve, varčevalne politike in davčne utaje oziroma izogibanje davkom. Pomanjkanje javnih sredstev posledično omejuje države pri opravljanju dolžnosti na področju prerazporeditvenih politik, ki so bistvene za izpolnjevanje socialnih in ekonomskih pravic. Javni in zasebni vlagatelji zlasti na podeželskih in primestnih območjih opuščajo industrijske strukture, kar pri nekaterih delih prebivalstva povzroča občutek, da so marginalizirani ter da so državne strukture in javne službe pozabile nanje.

4.6 EESO poziva evropske in nacionalne organe, naj pri ekonomskih, kohezijskih in teritorialnih politikah kot ključna merila obravnavajo vključevanje, dostop do pravic ter ohranitev gospodarskih in industrijskih struktur in virov delovne sile.

5. Vloga migracij

5.1 Tako kot globalizacija so tudi migracije pojav, ki vpliva na vse razvite države, bodisi razvite bodisi manj razvite. Malo verjetno je, da bo izginil, kvečjemu se bo sčasoma še okrepil. Zaradi vse večjega pritiska populističnih gibanj države članice težko dosežejo soglasje o prepotrebni pravični, sočutni in odgovorni evropski politiki na področju migracij in azila, ki je skladna z mednarodnim pravom človekovih pravic, vendar morajo to soglasje vseeno doseči.

5.2 Populistična retorika ni racionalno usmerjena v regulativne vidike migracijskih politik, ampak migrante neposredno stigmatizira kot zločince, teroriste ali vsiljivce, s čimer ustvarja ozračje, v katerem se spodbujajo neposredni napadi nanje.

5.3 Kar zadeva migracije, so najpomembnejše geografske delitve, povezane z razlikami v sistemih socialnega varstva in trgih dela, ki so priseljencem v nekaterih državah razmeroma odprti, v drugih pa zaprti in izključujoči. Na prihod večjega števila migrantov se tisti del lokalnega prebivalstva, ki je marginaliziran ali se boji marginalizacije, odziva različno glede na političnoekonomsko strukturo.

5.4 V nekaterih državah in zlasti na posameznih območjih teh držav se pojavljajo strahovi, da bodo sistemi socialnega varstva preobremenjeni, v drugih pa migrante vidijo kot konkurenco na trgu dela. V subjektivnem dojemanju lahko migranti pomenijo izziv za stabilno zaposlitev ali koriščenje pravic iz socialnega varstva, tovrstni strahovi pa so lahko zlasti izraziti med prebivalci podeželskih in primestnih območij.

5.5 Vzpon populističnih gibanj ima torej številne potencialne vzroke, ki bi jih morale nacionalne vlade, institucije Evropske unije in organizacije civilne družbe upoštevati pri oblikovanju ustreznih političnih in/ali gospodarskih strategij za boj proti populizmu. Prav tako pomembno je dejstvo, da v nekaterih delih EU občutki socialnega nazadovanja in gospodarske marginalizacije niso posledica priseljevanja, ampak izseljevanja. Zlasti v nekaterih delih vzhodne Evrope je odliv visoko usposobljenih strokovnjakov tako zelo obsežen, da vpliva na socialno-ekonomsko tkivo teh držav.

5.6 EESO zavrača misel, da si migranti in lokalno prebivalstvo konkurirajo za javna sredstva, ter poziva organizacije civilne družbe, naj okrepijo svoje dejavnosti za odpravljanje strahu in tesnobe, ki vladata pri delu prebivalstva. Poziva tudi k uvedbi izobraževalnih in socialnih programov, s katerimi bi obravnavali vrsto vzrokov za populizem, zlasti v oddaljenih predelih EU. Nacionalnim in evropskim platformam in mrežam civilne družbe bi bilo treba zagotoviti večjo podporo, da bi dobili podrobnejšo analizo populizma ter spodbujali razširjanje zanesljivih informacij in izobraževalne dejavnosti za boljše razumevanje pojava.

⁽¹¹⁾ Andrés Rodríguez-Pose: *The revenge of places that don't matter (and what to do about it)* (Maščevanje krajev, ki nikogar ne zanimajo (in kaj storiti v zvezi s tem)), str. 32 (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

6. Geografija nezadovoljstva

6.1 Populistične stranke so dosegle nadpovprečen uspeh na podeželskih in postindustrijskih obrobni območjih EU ⁽¹²⁾. To velja tako za izid referenduma o izstopu Združenega kraljestva iz EU kot tudi za uspeh stranke FPÖ v Avstriji, kjer je njen kandidat na predsedniških volitvah maja 2018 na podeželskih območjih dobil 62 % glasov.

6.2 V geografiji nezadovoljstva se prepletata delitev EU na sever in jug ter vzhod in zahod in delitev na središče in obrobje znotraj vsake države članice. Zaradi te večplastne razdrobljenosti družb in ozemelj se je populizem z leti razširil. Zato so zlasti pomembne infrastruktura in prometne politike, saj zagotavljajo teritorialno kontinuiteto ter so bistven osnovni pogoj za javni dostop do državljskih, političnih, ekonomskih in socialnih pravic.

6.3 EESO evropskim in nacionalnim organom priporoča, naj razmislijo o prometnih in infrastrukturnih politikah ter politikah za internetno povezljivost kot sredstvih za boj proti populizmu. Oblasti bi morale te politike, pa tudi kohezijske in socialne politike ter politike za zmanjševanje revščine, oblikovati na podlagi človekovih pravic ⁽¹³⁾. Poleg tega bi morale zagotoviti, da politike, zlasti politike gospodarskih reform, temeljijo na sistematičnih predhodnih in naknadnih ocenah učinka na človekove pravice ⁽¹⁴⁾, ter tako omogočiti argumentirane in vključujoče nacionalne razprave o iskanju kompromisov in prilagajanju političnih odločitev.

6.4 Med posledicami socialne, ekonomske in teritorialne razdrobljenosti je tudi vse bolj razširjeno dejansko izgubljanje političnih pravic prebivalstva na podeželskih in primestnih območjih, in sicer v obliki nizke volilne udeležbe, zavračanja predstavnške demokracije in posredniških organov, vključno s političnimi strankami in sindikati, ter podpiranja radikalnih populističnih gibanj. EESO meni, da bi se bilo treba na to odzvati s krepitvijo državljske vzgoje o načelih demokracije, temeljnih pravicah in pravni državi. Izpostavlja tudi priporočilo iz mnenja *Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji* ⁽¹⁵⁾, da bi morale države članice spodbujati vključevanje teh tem v šolske in visokošolske učne načrte, Evropska komisija pa bi morala predlagati ambiciozno zasnovano strategijo za komuniciranje, izobraževanje in ozaveščanje javnosti o temeljnih pravicah, pravni državi in demokraciji.

6.5 Ravno zaradi prepletanja politik identitete, pripadnosti, priznavanja in prerazporeditve je treba upoštevati dejstvo, da so pomembni tako religija, dinamika spolov, prostor in kulturna identiteta kot tudi razredni interesi in neenakost. Iskanje alternativ preprostim odgovorom, ki jih ponujajo nazadnjaške politične sile, ni enostavno. Potrebne so nove kampanje in diskurzi. Pri tem je zlasti pomembno upoštevati številne nove gospodarske dejavnosti, ki se pojavljajo na podeželskih območjih ter temeljijo na načelih skupnosti, vzajemnosti in oskrbe. Treba jih je povezati med sabo in z emancipacijskimi političnimi zavezništvi, da bi prešle izolirano in eksperimentalno fazo.

7. Kako populizem vpliva na civilno družbo zunaj velikih mest

7.1 Vzpon populističnih gibanj in strank po Evropi in na različnih ozemeljskih ravneh močno vpliva na civilno družbo. Vse večje vdiranje avtoritarne propagande, ksenofobnih in rasističnih stališč ter fašističnega nasilja v politični prostor v številnih delih Evrope ima neposreden vpliv na družbena gibanja, sindikate in poslovna združenja.

7.2 Razmere za civilno družbo so se zaostriale zlasti na območjih, kjer so populistični prišli na oblast in lahko izrazito vplivajo na vladne programe. Ko populistične stranke zasedejo ključne položaje v parlamentu in izvršilni veji oblasti, družbo, ki je bila prej liberalna, običajno preusmerijo v avtoritarni režim. V takih primerih so organizacije civilne družbe močno ogrožene, saj je za njihove dejavnosti na voljo vse manj prostora. Hkrati nekatere nepravice ali lažne nevladne

⁽¹²⁾ Caroline de Gruyter, komentar *The revenge of the countryside* (Maščevanje podeželja), 21. oktober 2016.

⁽¹³⁾ OHCHR, *Principles and guidelines for a human rights approach to poverty reduction strategies* (Načela in smernice za upoštevanje človekovih pravic v strategijah za zmanjševanje revščine), <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/PovertyStrategies.pdf>.

⁽¹⁴⁾ OHCHR, *Guiding principles on human rights impact assessments of economic reforms* (Vodilna načela za oceno učinka gospodarskih reform na človekove pravice), 19. december 2018, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/443/52/PDF/G1844352.pdf>.

⁽¹⁵⁾ Mnenje EESO *Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji – Trenutno stanje in možni naslednji koraki* (UL C 282, 20.8.2019, str. 39).

organizacije, ki so ustanovljene po nareku oblasti in se pogosto izdajajo za radikalno demokratične, dodatno otežujejo prosto delovanje obstoječih organizacij civilne družbe.

7.3 Na vprašanje, v kakšnem obsegu populizem na podeželskih in primestnih območjih vpliva na civilno družbo, ni enostavnega odgovora. Podeželski aktivisti imajo pogosto premalo ključnih sredstev, da bi vzpostavili koalicije, kakršne so pogoste v mestih. To velja tudi za koalicije z, na primer, potrošniškimi gibanji in prehranskimi aktivisti v mestih, ki so pogosto naprednejši, kar zadeva trajnostne prehranske politike. Odsotnost močnih družbenih gibanj in političnih strank, ki bi lahko zastopale interese prebivalcev podeželja, delno pojasnjuje volilni uspeh desničarskih populističnih strank na evropskem podeželju.

8. Priložnosti za boj proti populizmu

8.1 Za boj proti populizmu se priporočata dva sklopa politik. Prvi je povezan z grožnjo populizma na splošno in potencialnimi instrumenti, ki jih lahko uporabi Evropska unija, drugi pa se bolj neposredno nanaša na posamezne regije ter podeželska in primestna območja.

8.2 Za odpravo temeljnih vzrokov populizma bi lahko bilo primernih več strategij. Prva je povezana s pristopom politikov in institucij do ljudi v socialno-ekonomski stiski ter dialogom z njimi. Socialna, ekonomska in politična vprašanja so tako kompleksna, da nobena institucija, vključno z EU, sama ne more najti lahkih in nedvoumnih odgovorov, s katerimi bi jih poenostavila ter ponovno vzpostavila idealizirano predhodno socialno-ekonomsko stanje. Kadar politiki in institucije obravnavajo temeljne vzroke populizma, bi morali razgraditi retoriko, ki naj bi ponujala takojšnje in nezmotljive odgovore na kompleksne probleme.

8.3 Druga strategija je neposredno povezana s podobo in usodo Evropske unije. Med številnimi vzroki za nezadovoljstvo med ljudmi, ki so bolj dojemljivi za populistično propagando, je pomanjkanje resnično zaželenih političnih projektov, ki bi vzbujali zanesljivo upanje na boljšo prihodnost, in ukrepov za izboljšanje vsakodnevnih življenjskih pogojev. Populisti so njihovo nezadovoljstvo izkoristili kot podlago za nazadnjaško vizijo, usmerjeno v domnevno veličastno preteklost. Edina možnost za ohranitev Evropske unije je ponovna oživitev priljubljenosti evropskega projekta.

8.4 Ustanovni mit EU sam po sebi ne zadošča več, da bi prepričal Evropejce. EU bi morala ponuditi vizijo zelenega prihodnjega razvoja ter oživiti ključna načela, ki so imela pomembno vlogo v evropskem projektu, kot sta partnerstvo in subsidiarnost.

8.5 EESO poziva EU, države članice in vse relevantne deležnike, naj ponovno oživijo načeli subsidiarnosti in partnerstva. Kot je navedeno v priporočilu skupine Raznolikost Evrope o povrnitvi vere in zaupanja državljanov v EU⁽¹⁶⁾, EESO meni, da bi si bilo treba prizadevati, da bi državljanom pojasnili načelo subsidiarnosti ter dejstvo, da EU spoštuje tako kulturno raznolikost kot tudi lokalne tradicije. Funkcionalna subsidiarnost bi pomenila večjo vključenost organizacij civilne družbe v regionalno načrtovanje in regionalne politike EU, kar bi prispevalo k obrambi demokracije, pravičnosti in enake obravnave vseh prebivalcev podeželskih in obrobniških območij. S teritorialno subsidiarnostjo bi se dodatno okrepila možnost lokalnih in regionalnih oblasti, da prevzamejo del odgovornosti za oblikovanje, izvajanje in vrednotenje strukturnih politik.

8.6 EESO priporoča, da se večji poudarek nameni instrumentu, ki se uporablja v povezavi z evropsko kohezijsko politiko, tj. lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost. Lokalni akterji in državljanji bi tako lahko sprejemali odločitve v zvezi z vprašanji, ki jih neposredno zadevajo, s čimer bi lahko občutno izboljšali kakovost svojega življenja.

8.7 Partnerstvo je bistveno tako za komuniciranje kot tudi za solidarnost in vzajemno pomoč organizacij civilne družbe iz različnih držav. Prav tako pomembno je tudi za vzpostavljanje zavezništev med javnimi organi in skupinami civilne družbe na lokalni ravni.

⁽¹⁶⁾ *Regaining Citizens' Trust and Confidence in the EU: 7 priorities of the Diversity Europe Group* (Povrnitev vere in zaupanja državljanov v EU: 7 prednostnih nalog skupine Raznolikost Evrope), skupina Raznolikost Evrope.

8.8 EU in države članice morajo izboljšati svoje odzivanje na kršitve temeljnih pravic in pravne države, za katere so s svojim ravnanjem odgovorna populistična gibanja, vključno s tistimi na oblasti. EESO poudarja svoje priporočilo iz mnenja *Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo* ⁽¹⁷⁾ za „uvedbo pregleda stanja na področju demokracije, ki bi [...] odražal okvirne pogoje za dejavnost civilne družbe in zagotovil specifična priporočila za reforme“ ter priporočila iz mnenja *Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji* ⁽¹⁸⁾.

8.9 EESO priporoča, naj se premisleki iz tega mnenja vključijo v pregled stanja na področju demokracije in v prihodnji mehanizem za spremljanje spoštovanja pravne države. S premišljenim komuniciranjem bi bilo treba jasno pokazati, da so se EU in države članice pripravljene boriti proti kršitvam človekovih pravic in pravne države, ki so posledica nekaterih populističnih politik, niso pa naperjene proti volivcem populističnih strank, katerih upravičene pomisleke je treba obravnavati s pravičnimi, nediskriminatornimi in učinkovitimi politikami.

9. Spodbujanje državljskega odziva na populizem

9.1 Civilna družba na podeželskih območjih se ne sooča nujno s krčenjem prostora, ampak je problem v tem, da je ta prostor treba šele ustvariti. Na vzpon populizma bi se bilo treba odzvati z obravnavo temeljnih vzrokov nezadovoljstva, odziv pa bi moral v čim večji meri priti od državljanov samih. EESO spodbuja ukrepe, ki med različnimi skupinami proizvajalcev in potrošnikov hrane ustvarjajo občutek skupnih interesov in ciljev, ki presegajo razredne, spolne in generacijske razlike ter delitve med mestom in podeželjem. Prehranska neodvisnost in številna vprašanja, povezana s pravico do hrane in zdravega okolja, so primeri posebnih izzivov, ki bi jih bilo bolje reševati s krepitvijo solidarnosti, kolektivne identitete in politične participacije na evropskem podeželju.

9.2 Ko govorimo o okrepljeni državljski udeležbi, se morajo države članice, ki razmišljajo o krepitvi neposredne demokracije z lokalnimi referendummi, zavedati, da so prav takšni referendumi instrument, h kateremu trenutno pozivajo populistične stranke po vsej Evropi. Neposredna demokracija je lahko dvorezen meč, lokalne oblasti in akterji civilne družbe pa morajo z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da se uporablja le takrat, ko se od nje lahko pričakujejo resnične koristi.

9.3 EESO meni, da je za odpravo temeljnih vzrokov populizma ključno vzpostavljanje zavezništev med lokalnimi oblastmi, organizacijami civilne družbe, socialnimi partnerji in drugimi akterji, npr. lokalnimi voditelji in družbenimi gibanji. To bo del prizadevanj za obravnavanje občutka prebivalcev podeželskih in primestnih območij, da so zapostavljeni, poleg tega pa se bo s tem okrepila vloga socialnih partnerjev, ki lahko prispevajo k zmanjšanju razlik, z dialogom in ukrepi pa pritegnejo naložbe v gospodarstvo in razvoj.

9.4 Prav tako pomembni so interesi in pomisleki združenj podjetnikov, obrtnikov in kmetov. Gospodarski akterji lahko oklevajo pri vlaganju na območjih, kjer so oblast v (lokalni) vladi dobile avtoritarne skupine, kljub priložnostim za delo pa se jim lahko izogibajo tudi migranti v iskanju zaposlitve, zato je treba ta začarani krog v podeželskih in primestnih regijah prekiniti.

9.5 Nadalje bi bilo treba spodbujati zasebne in javne naložbe v neizkoriščeni potencial regij, ki veljajo za zapostavljene. Poudarek na socialnih transferjih ali socialnem varstvu bi bilo treba dopolniti z izboljšanjem priložnosti regij (ob upoštevanju lokalnih okvirov), in sicer z odpravljanjem institucionalne neučinkovitosti in ozkih grl ter ukrepi za okrepitev usposabljanja, spodbujanje podjetništva in sprejemanja znanja in inovacij ⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁷⁾ Mnenje EESO *Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo* (UL C 228 5.7.2019, str. 24).

⁽¹⁸⁾ Mnenje EESO *Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji – Trenutno stanje in možni naslednji koraki* (UL C 282, 20.8.2019, str. 39).

⁽¹⁹⁾ Andrés Rodríguez-Pose: *The revenge of places that don't matter (and what to do about it)* (Maščevanje krajev, ki nikogar ne zanimajo (in kaj storiti v zvezi s tem)), str. 32 (LSE Research online): http://eprints.lse.ac.uk/85888/1/Rodriguez-Pose_Revenge%20of%20Places.pdf.

9.6 Pri odpravi temeljnih vzrokov populizma je treba poleg socialno-ekonomskih dejavnikov bolj upoštevati tudi dejavnike, kot so religija, dinamika spolov, prebivališče, kulturna identiteta in izobrazba. Iskanje alternativ preprostim odgovorom, ki jih ponujajo nazadnjaške politične sile, ni enostavno. Odgovore je treba prilagoditi konkretnemu prepletu stisk, ki se pojavljajo v posameznih lokalnih razmerah.

9.7 Z novimi diskurzi bi se ravno tako lahko zoperstavili dezinformacijam, na katere se opirajo kampanje v družbenih medijih, ki želijo načeti evropske vrednote in s tem podpreti nastanek odcepitvenih in nacionalističnih zahtev ter ravnanj. Pomembno je okrepiti vlogo tradicionalnih medijev (javna televizija, neodvisni časopisi), da bodo lahko izpolnjevali svoje poslanstvo zagotavljanja nepristranskih informacij. Komisija se je na tem področju sicer že angažirala (glej COM(2018) 236)), vendar EESO močno priporoča, da se okrepi zavest o nujnosti tega vprašanja.

9.8 EESO poziva, naj se več pozornosti nameni novim gospodarskim dejavnostim na podeželskih območjih, od katerih številne temeljijo na načelih vzajemnosti in oskrbe. Poleg tega spodbuja ukrepe za boljšo podporo in povezovanje takih pobud, da bi se iz izolirane in eksperimentalne faze razvile v emancipacijska politična in socialna zavezištva.

9.9 EESO poziva EU in države članice, naj okrepijo infrastrukturo na podnacionalni ravni, saj je očitno, da je med vzroki za populistične proteste v Evropi tudi ukinjanje povezav javnega prevoza, šol in zdravstvenih storitev. Potrebna je finančna pomoč za izboljšanje materialne (promet in javne službe) in nematerialne (mreže za povezovanje različnih vrst naselij, institucij in organizacij) lokalne infrastrukture.

9.10 EESO, njegove organizacije članice in druge institucije EU bi morale dodatno okrepiti zmogljivosti lokalnih organizacij civilne družbe ter jim zagotoviti vire, s katerimi bi lahko izboljšale obseg in kakovost svojih ukrepov. Prav tako bi bilo treba organizacijam civilne družbe in njihovim evropskim mrežam ponuditi več podpore za usposabljanje članov lokalnih organizacij civilne družbe.

V Bruslju, 11. decembra 2019

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Luca JAHIER
